

ПРАВОВІ ОСНОВИ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я ПАЦІЄНТА В ПРАКТИЦІ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

А. В. Іпатов*, І. Я. Ханюкова*, О. А. Ханюков

*ДУ «Український державний НДІ медико-соціальних проблем інвалідності МОЗ України», м. Дніпропетровськ

Резюме

Дан анализ ряда законодательных документов Украины, регулирующих предоставление врачом информации о состоянии здоровья пациента в практике медико-социальной экспертизы.

Ключевые слова: информация о пациенте, врач, медико-социальная экспертиза.

Summary

The analysis of series of legislative documents of Ukraine, governing the granting physician of health information of the patient in the practice of medical and social expertise. Presents cases from practice.

Keywords: patient information, physician, medical and social expertise.

Сучасне інформаційне суспільство, з одного боку, відкриває все більш широкі можливості щодо спілкування людей, високошвидкісного обміну інформацією, а з іншого, – вкотре в історії людства – демонструє вразливість людської особистості та необхідність її ефективного правового захисту. Розвиток новітніх інформаційних технологій, процеси глобалізації, універсалізації прав людини сьогодні є чинниками, що обумовлюють актуальність вивчення правових умов використання та поширення інформації про особу, створення ефективних механізмів захисту такої інформації.

В практиці медико-соціальної експертизи лікарі щоденно зіштовхуються з питанням надання інформації про стан здоров'я пацієнтів, які проходили огляд на медико-соціальних експертних комісіях, третім особам. До інституту також досить часто звертаються щодо отримання даних про стан здоров'я пацієнтів члени їхніх сімей. Більшість із них, безумовно, керуються турботою про своїх рідних. Проте, все частіше звертаються люди, які мають на меті вирішення особистих питань, що стосуються майнових спорів подружжя у разі розлучення, отримання спадку та ін. Часто звертаються роботодавці для вирішення виробничих суперечок та отримання мотивації щодо звільнення робітника.

Тому вважаємо: доцільно навести та прокоментувати основні законодавчі акти, що регламентують право для надання інформації про пацієнта без його згоди чи згоди його законного представника.

Стаття 32 Конституції України проголошує: Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, **крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.**

Стаття 34 Конституції України: гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Таким чином, головний Закон України гарантує конфіденційність особистої інформації, крім визначених законом випадків, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Крім того, здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей.

Недотримання цих норм Конституції передбачає покарання статтями 132 та 145 Кримінального кодексу України.

Які ж закони України передбачають надання особистої інформації про стан здоров'я особи? Так, **Цивільний кодекс України** містить статті 285 (ч. 2,4) та 286:

«Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного» (ч. 2, ст. 285).

«У разі смерті пацієнта члени його сім'ї або інші уповноважені ними фізичні особи мають право бути присутніми при дослідженні причин його смерті, ознайомлюватись з висновками щодо причин смерті» (ч. 4, ст. 285).

Сімейний кодекс України містить такі дані: «Результати медичного обстеження є таємницею і повідомляються лише нареченим» (ч. 4, ст. 30).

Закон України «Про інформацію» (стаття 21 (ч. 2): «Конфіденційною є інформація про фізичну особу ... Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом».

Питання щодо надання особистої інформації викладено також у таких законах України: «Про доступ до публічної інформації»: Закон України від 13.01.2011 р. (статті 6, 7, 10); «Про захист персональних даних»: Закон України від 01.06.2010 р. (статті 14, 16, 21, 24); «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»: Закон України від 24.02.1994 р. (стаття 7).

«При загрозі розповсюдження інфекційних захворювань, ухиленні від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій встановленого переліку, з метою усунення підприємствами, установами й організаціями, за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби, від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я» (п. 5 ч. 1 ст. 7); «у випадку надзвичайних подій і ситуацій, що становлять загрозу здоров'ю населення, санітарному та епідемічному благополуччю, з метою інформування органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби» (п. 6 ч. 1 ст. 7); «при виконанні обов'язків підприємствами, установами, організаціями щодо усунення, за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби, від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, з виплатою у встановленому порядку допомоги з соціального страхування, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я» (ст. 7). Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. (стаття 9).

«Працівники центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї ...повідомляють про вчинене насильство в сім'ї службу дільничних інспекторів міліції чи кримінальну міліцію у справах дітей (п. 4 ч. 4) ...надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів (п. 5 ч. 4)».

Основи законодавства України про охорону здоров'я: статті 39 (ч. 2, 5), 39-1, 40, 43 (ч. 1).

«Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного» (ч. 2 ст. 39).

«У разі смерті пацієнта члени його сім'ї або інші уповноважені ними фізичні особи мають право бути присутніми при дослідженні причин його смерті, ознайомлюватись з висновками щодо причин смерті» (ч. 5 ст. 39).

«Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків» (ч. 1 ст. 40).

«Про психіатричну допомогу»: Закон України від 22.02.2000 р. (стаття 6 (ч. 3, 4)). «Допускається передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника для: 1) організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад, психіатричної допомоги; 2) провадження дізнання, попереднього слідства або судового розгляду, за письмовим запитом особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора та суду ...» (ч. 4 ст. 6).

Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12.12.1991 р. (стаття 13).

«Відомості про результати тестування особи з метою виявлення ВІЛ, про наявність або відсутність в особи ВІЛ-інфекції є конфіденційними та становлять лікарську таємницю. Медичні працівники зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення належного зберігання конфіденційної інформації про людей, які живуть з ВІЛ, та захисту такої інформації від розголошення та розкриття третім особам (ч. 3 ст. 13).

Передача медичним працівником відомостей, зазначених у частині третій цієї статті, дозволяється лише: особі, стосовно якої було проведено тестування, а у випадках та за умов, установлених частиною третьою статті 6 цього Закону, – батькам чи іншим законним представникам такої особи; іншим медичним працівникам та закладам охорони здоров'я – винятково у зв'язку з лікуванням цієї особи; іншим третім особам – лише за рішенням суду в установлених законом випадках» (ч. 4 ст. 13).

Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. (стаття 14 (ч. 5)).

«...Відомості про лікування особи в наркологічному закладі можуть бути надані лише правоохоронним органам у разі притягнення цієї особи до кримінальної або адміністративної відповідальності».

«Про захист населення від інфекційних хвороб»: (стаття 26 (ч. 2)). «Відомості про зараження особи інфекційною хворобою, що передається статевим шляхом, проведені медичні огляди та обсте-

ження з цього приводу, дані інтимного характеру, отримані у зв'язку з виконанням професійних обов'язків посадовими особами та медичними працівниками закладів охорони здоров'я, становлять лікарську таємницю. Надання таких відомостей дозволяється у випадках, передбачених законами України».

Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз: Закон України 05.07.2001 р. [статті 12 (ч. 8), 17 (ч. 2)].

«У разі звільнення хворого на активну форму туберкульозу установа виконання покарань або слідчий ізолятор повідомляють про це орган охорони здоров'я за обраним звільненим місцем проживання» (ч. 2 ст. 17).

Існує також низка підзаконних нормативно-правових актів, що містить відомості про питання щодо надання інформації про стан здоров'я пацієнтів:

Про Клятву лікаря: Указ Президента України від 15.06.1992 р. (п. 1 ч. 3, 4).

«Зберігати лікарську таємницю, не використовувати її на шкоду людині (п. 3); ... не приховувати правди, якщо це зашкодить хворому (п. 4)».

Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232 (п. 9).

«Лікувально-профілактичний заклад повинен передати протягом доби з використанням засобів зв'язку та на паперовому носії екстрене повідомлення про звернення потерпілого з посиланням на нещасний випадок на виробництві... 1) підприємству, де працює потерпілий; 2) робочому органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань за місцезнаходженням підприємства, де працює потерпілий, або за місцем настання нещасного випадку з фізичною особою – підприємцем або особою, що забезпечує себе роботою самостійно; 3) територіальному органу Держгірпромнагляду за місцем настання нещасного випадку; 4) закладові державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством, де працює потерпілий, або такому закладові за місцем настання нещасного випадку з фізичною особою – підприємцем або особою, що забезпечує себе роботою самостійно, у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння)».

Про Порядок розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2001 р. № 270 [п. 6].

«Лікувально-профілактичні заклади, до яких звернулися або були доставлені потерпілі внаслідок нещасних випадків, протягом доби надсилають письмове повідомлення за встановленою формою...»

– про кожний нещасний випадок – до районної держадміністрації (виконавчого органу міської, районної у місті ради);

– про нещасний випадок із смертельним наслідком, пов'язаний із заподіянням тілесних ушкоджень іншою особою, а також нещасний випадок, що стався внаслідок контакту із зброєю, боєприпасами та вибуховими матеріалами або під час дорожньо-транспортної пригоди, – до органу внутрішніх справ. Повідомлення про нещасні випадки із смертельним наслідком надсилаються також до органів прокуратури».

Про удосконалення добровільного консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію: Наказ МОЗ України від 19.08.2005 р. № 415 (п. 4.3).

«Враховуючи, що відомості про результат тесту на ВІЛ, наявність чи відсутність ВІЛ-інфекції в особі, яка пройшла медичний огляд, є конфіденційними та становлять лікарську таємницю, повідомлення про них дозволяється тільки особі, якої вони стосуються, а у випадках, передбачених законами України, також законним представникам цієї особи, закладам охорони здоров'я, органам прокуратури, слідства, дізнання та суду. Ці відомості не можуть бути повідомлені в державні немедичні або в недержавні (як медичні, так і немедичні) установи, організації, заклади, об'єднання громадян, навіть якщо передтестове консультування проведено в цих установах, організаціях, закладах» (п. 4.3).

Про переліки відомостей, що містять службову та конфіденційну інформацію в МОЗ України: Наказ МОЗ України від 16.08.2011 р. № 517.

Про затвердження Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України під час встановлення факту смерті людини: Наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, МОЗ України від 25.10.2011 р. № 102/685/692.

Етичний кодекс лікаря України, прийнятий і підписаний на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій та X з'їзді Всеукраїнського лікарського товариства від 27.09.2009 р.

Отже, підбиваючи підсумок вищевказаним законодавчим актам, **медична інформація про пацієнта може бути розголошена:**

– у разі письмової згоди самого пацієнта;
– у випадку мотивованої вимоги органів дізнання, слідства, прокуратури і суду, сан епідемічної служби;

– якщо зберігання таємниці істотно загрожує здоров'ю і життю пацієнтів і/або інших осіб (небезпечні інфекційні захворювання);

– у випадку залучення до лікування інших спеціалістів, для яких ця інформація є професійно необхідною. Демонстрація хворого можлива тільки за згоди його, його батьків або опікунів».

Приклад дотримання прав пацієнта з практики інституту

Під час перебування гр. О. на стаціонарному обстеженні в офтальмологічному відділенні клініки інституту до директора звернувся чоловік пацієнтки з заявою про надання йому інформації щодо стану її здоров'я. У відповідь на клопотання заявнику направлено лист за підписом директора інституту, в якому зазначалось, що його вимога отримати медичну інформацію порушує право гр. О.

на медичну таємницю та суперечить ст. 39, 39-1 і 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Таким чином,

Медичний працівник має право розголосити медичну таємницю без згоди особи чи її законних представників у випадках, передбачених законодавчими актами.

Правомірно розголошуючи медичну таємницю, медичний працівник повинен пам'ятати:

а) реалізуючи своє право на передання інформації про пацієнта, медики повинні чітко знати законодавчу норму, на підставі якої надають медичну інформацію, тим самим правомірно розголошуючи медичну таємницю, та чинити такі дії на підставі запиту, оформленого в установленому законом порядку;

б) розглядаючи звернення компетентних осіб, слід розмежовувати випадки, коли вони потребують медичної інформації для виконання своїх трудових обов'язків (наприклад, у разі здійснення службової перевірки) і виступають роботодавцями, а коли – виконують службові обов'язки (наприклад, проводять дослідчу перевірку). А відтак, у першому випадку медики, надаючи медичну інформацію, порушуватимуть чинне законодавство України, зокрема ст. 286 Цивільного кодексу України, ст. 39-1 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а в другому – діятимуть правомірно, незалежно від волі пацієнта чи його законних представників;

в) готуючи відповіді на запити, в т. ч. адвокатські, у законодавчо встановлених випадках, допускається розголошення медичної таємниці. І таким випадком може бути те, що надання інформації слугуватиме інтересам рідних, близьких, спадкоємців померлого, наприклад, для відшкодування шкоди, заподіяної смертю особи. У процесуальному документі доречно буде зазначити, що документи, які витребуваються, необхідні для захисту своїх інтересів (для захисту інтересів клієнта – для правників) як спадкоємця, у зв'язку зі смертю, наприклад, чоловіка (дружини);

г) коли для реалізації своїх прав (забезпечення прав клієнтів — для юристів) необхідна інформація, яка становить об'єкт медичної таємниці та не підлягає розголошенню, витребувати такі відомості можна в процесі розгляду справи в суді, подавши клопотання про витребування доказів на підставі ст. 137 Цивільного процесуального кодексу України.

Література

1. Конституція України (Основний Закон України). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

2. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40–44, ст.356.

3. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21–22, ст. 135.

4. Закон України «Про інформацію». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650.

5. Закон України «Про доступ до публічної інформації». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.

6. Закон України «Про захист персональних даних». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481.

7. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218.

8. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 10, ст.70.

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19.

10. Закон України «Про психіатричну допомогу». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст.143.

11. Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 11, ст. 152.

12. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 10, ст.62.

13. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 29, ст. 228.

14. Закон України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст.258.

15. Про Клятву лікаря: Указ Президента України від 15.06.1992 р.

16. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232.

17. Про Порядок розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2001 р. № 270.

18. Про удосконалення добровільного консультивання і тестування на ВІЛ-інфекцію: Наказ МОЗ України від 19.08.2005 р. № 415.

19. Про переліки відомостей, що містять службову та конфіденційну інформацію в МОЗ України: Наказ МОЗ України від 16.08.2011 р. № 517.

20. Про затвердження Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини: Наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, МОЗ України від 25.10.2011 р., № 102/685/692.

21. Етичний кодекс лікаря України, прийнятий і підписаний на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій та X з'їзді Всеукраїнського лікарського товариства від 27.09.2009 р.

